

Kouwe Drukte

jaargang 11 - nummer 30 - oktober 2007

uitgave van

verzamelkring
De Doolster

Inhoud

Omslagillustraties	3
Omzien in verwondering, vooruitzien met vertrouwen	3
In dankbare herinnering Jan Verbeek	4
Vraag en aanbod	5
Het monument	5
Hallo verzamelaar	6
Oproepen	7
Merkteken	8
Merktekens op schaatsen	9
Blikvangers	10
De nieuwe schoonrijschaats	14
Posten en stempels 4	16
Leeuwenschaatsen	17
Een verzamelaar van het eerste uur	18
Vitrine	22
Vitrine	23
Het ontstaan van het marathonschaatsen	24
Schaatsbibliotheek (8)	24
Boek en zopie	28
Stempelkaart	31
Medailles	31
Vakantiekoopjes	33
Aanvulling schaatsenmakers	34
Interessante websites	34
De Swierstra's	35
Slijpblokken	40

Medewerkers

Martin van der Bij, Hedman Bijlsma, Ed Braakman, Anrie Broere, Jan Bruins, René Diekstra, Jan van Eijk, Fred van der Meer, Minne Iedes Nieuwhof, Bart van de Peppel, Ben Remie, Caroline van Staaveren, Bert van Voorbergen, Teun Wanink

ISSN 1572-4476

Omslagillustraties

Op de voorkant een chique schaatsend paartje gekleed in fraaie Franse kleding. Deze twee schaatsfiguren zijn ruim honderd jaar oud en bewijzen eens te meer dat schaatsen in het buitenland een aangelegenheid van de gegoede stand was.

De man heeft een rond voorwerp in zijn hand en is waarschijnlijk aan het ijsballen, een balspel dat nog steeds in de omgeving

van De Rijk en Graft wordt beoefend. Of speelt hij jeu de boules op het ijs?

In de serie "monumenten" op de achterkant deze keer het schaatsplastic dat sinds 1996 bij de ingang van de kunstijsbaan in Eindhoven staat. Het ontwerp is van de hand van Poolsterlid René Diekstra.

Omzien in verwondering, vooruitzien met vertrouwen

Er is een tijd van komen, er is een tijd van gaan en er is een tijd van stilstaan. Met dat laatste wil ik beginnen. Stilstaan ligt niet in mijn aard. Vanaf mijn militaire diensttijd heb ik tot nu toe continue geschaatst - als er tenminste natuurijs was - en hard gelopen. Daarom vond ik de hierbij afgedrukte spotprent, gemaakt door een oud-leerling, zo treffend: een magere man hardlopend met schaatsen aan. Gelukkig schaats en loop ik nog steeds, al kunnen we dat woordje hard nu maar weglaten.

Maar ik wil vooral stilstaan bij het feit dat ik ga stoppen met het redactioneel werk. Na dertig nummers Kouwe Druk en 10 jaar in de redactie te hebben gezeten wordt het (hoog) tijd op te stappen. Al die jaren heeft Kouwe Druk een belangrijk plekje in mijn leven gehad en ik denk met veel plezier terug aan de talloze vergaderingen die ik, in chronologische volgorde, met Niko, Bart, Tom, Minne en Marianne heb gehad. Het was natuurlijk niet altijd rozengeur en manenschijn. Grote conflicten hebben we nooit gehad, al moest er wel eens "gepol-

derd" worden om knopen door te hakken. Maar omdat ik uit de Krimpenerwaard kom (één van de oudste polders van Nederland) zijn we er altijd goed uitgekomen.

En dan de verwondering. Waarom verwondering? Bladerend door oude nummers van Kouwe Druk kwam ik het voorwoord van Matthy van Klaveren tegen van Kouwe Druk 1. Hij schreef toen: *Nog geen maand later krijg ik een verslag van de redactie-commissie en lees dan over de plannen. In eerste instantie schrik ik omdat het geheel nogal ambitieus is, zeker gezien het aantal pagina's dat men met allerlei onderwerpen wil vullen.*

Die ambitieuze plannen zijn voor een groot deel gerealiseerd en zelfs de afbeeldingen zijn tegenwoordig op een heel aanvaardbaar niveau!

Maar hij schrijft ook: *Niet de redactie of het bestuur vormen de kring, maar juist alle deelnemers. Dat betekent dat ook juist uw inbreng van groot belang is, want de initiatiefnemers kunnen het niet alleen.* En daar

ontbreekt het nogal eens aan. Nog steeds moet de redactie te veel zelf schrijven en leden benaderen of ze iets willen schrijven. Spontaan wordt er weinig aangeleverd....

Tot slot het *vooruitzien in vertrouwen*. De redactie heeft een verjongingskuur ondergaan. Twee oudere leden, Minne en ik, en een jonger lid, Tom, hebben de redactie verlaten. Twee jongere leden, Martin en Caroline, zijn de gelederen komen versterken. Als derde komt Niko Mulder als ervaren oud-gediende terug. Alleen Marianne blijft op haar post. Dit viertal gaat de kar trekken en zoals gezegd, daar heb ik alle vertrouwen in. De komende jaren blijf ik dus met belangstelling uitkijken naar nieu-

we nummers van Kouwe Drukte. Zelf zal ik proberen een steentje (in de vorm van een artikel in Kouwe D r u k t e) hieraan bij te dragen.

Vernieuwde redactie: ik wens jullie alle sterkte en vooral een vruchtbare samenwerking toe!

Een hartelijk adieu van
Annie Broere

In dankbare herinnering

In de eerste week van april bereikte ons het droeve bericht dat was overleden Johannes Petrus Jozef Verbeek - voor ieder van ons Jan - in de leeftijd van 68 jaar.

Hij was een gedreven werker en sportman, niets was hem teveel, vooral wielrennen en schaatsen waren zijn grote passies. Jarenlang heeft hij veel energie gestoken in zijn *Westland Wil Vooruit*, wat uiteindelijk resulteerde in een mooie wielervederbaan bij de Wollebrand. Ook was hij een bevolgen schaatsenverzamelaar. De jaren die ik zelf heb mogen beleven als verzamelaar met Jan waren prachtig. Hij was altijd bereid om te helpen.

Ooit, jaren geleden, zei hij eens: "er zal en moet in het Westland een schaatsmuseum komen." Dit is hem uiteindelijk, ondanks

zijn ziekte, gelukt. Met vele honderden mensen hebben wij hem naar zijn laatste rustplaats kunnen begeleiden.

De laatste periode van zijn leven is zijn gewenste doel bereikt: HET WESTLANDS SCHAATSMUSEUM.

Wij kunnen hem daar allen dankbaar voor zijn. Wij hopen dat zijn vrouw Coby en de kinderen daar nog vele jaren zijn werk mogen bewonderen en ... voortzetten.

Ik wens hen daarbij veel sterkte toe namens zijn vrienden bij De Poolster.

Fred van der Meer, Schipluiden

Vraag en aanbod

Als verzamelaar krijg je onherroepelijk te maken met dubbele exemplaren, waar je weer een "goed huis" voor zoekt. Natuurlijk kunnen deze schatten op internet worden verkocht, maar eigenlijk zou je liever een lid van De Poolster de eerste keus gunnen. Dat kan nu via de nieuwe rubriek *Vraag en aanbod* in Kouwe Drukte.

De rubriek is ook bedoeld om oproepen naar zaken op schaatsgebied te doen.

Er zijn wel enkele voorwaarden aan verbonden. Lange lijsten worden niet opgenomen, want de rubriek blijft beperkt tot 1

pagina, en iedereen moet aan bod kunnen komen. Beperk dus je aanbod (en vraag) tot bijvoorbeeld: Aangeboden.... Een lijst is verkrijgbaar bij..., met je email-adres en/of telefoonnummer. Om variatie in de rubriek te houden wordt je aanbod/vraag maar éénmaal opgenomen. Het is niet de bedoeling dat het een commerciële rubriek wordt.

Uiteraard zijn koop/verkoop/ruil voor verantwoording van de betrokkenen.

Het is geen voorwaarde, maar als het om een bijzonder stuk gaat, wordt een foto op prijs gesteld.

De redactie

Het monument

Ter gelegenheid van de 25e Lichtstadtrofee ontstond het idee bij de marathoncommissie om de ijsbaan een blijvende herinnering aan te bieden, uiteindelijk is het marathonschaatsen in Eindhoven ontstaan.

In eerste instantie werd gedacht aan een kunstwerkje in het trappenhuis. Het moest iets herkenbaars zijn voor iedereen. Niet iets moderns, zonder kop of staart, maar ook niet iets oubolligs.

Dat het uiteindelijk een metershoog monument voor de ingang van de ijsbaan zou worden was te danken aan de creativiteit van het bestuur.

Na goedkeuring van het ontwerp werden alle benodigde materialen bij elkaar "geritseld". De Metaal Comp. Brabant schonk het roestvrij staal en het cortin-ijzer (een

ijzer dat wel aanroest, maar niet doorroest), de stenen en het beton voor de fundering kregen ze van een bouwmaatschappij. De schaatsfiguren werden uit het metaal gesneden door ijsmeester Gerrit Christiaans en het roestvrij-staal werd op de Technische Universiteit Eindhoven verwerkt tot "de ijsbaan".

Het metselwerk werd verzorgd door de metselklas van een scholengemeenschap en de aluminiumgedenkplaat met de 25 winnaars werd gegraveerd door Peter Kroon uit Nuenen.

Zo werd weer eens bewezen dat met een beetje inventiviteit en goede wil een kunstwerk geen tonnen hoeft te kosten. Uiteindelijk was men maar een paar honderd gulden kwijt voor bloemen en cadeau-bonnen!

René Diekstra

Hallo verzamelaar

Een deel van u is per email niet bereikbaar, daarom deze mededeling in Kouwe Drukke. Het vervolg op het Amerikaanse boek Schaatsenmakers en Patenthouders is af. Deel 2, het Canadese deel, eigenlijk een toevoeging aan Amerika (deel 1) heeft toch onverwacht een eigen identiteit gekregen met een totaal van 312 pagina's. Doorspekt met schaatsen, geschiedenis, schaatsenmakers, patenthouders, verschrikkelijk mooie, maar ook onbekende afbeeldingen en onverwacht oud materiaal, soms uit Canadese familiealbums, mag ik u dit deel warm aanbevelen. Het zijn toch weer 3 ordners geworden, wat hoofdzakelijk komt door de vele kleuren afbeeldingen. Het deel is, net zoals de boekjes Zwanenschaatsen, Glissen en Getaschaats, op CD te koop.

Het is allemaal overzichtelijk en in genummerde volgorde, in PDF, op de CD opgeslagen en direct te printen. Aanbevolen wordt het te laten printen op goede kwaliteit papier van minimaal 120 gram i.v.m. de doorzichtigheid. Naar de PC kopiëren en zelf dossiers aanleggen is ook een mogelijkheid. (Maak wel regelmatig een back-up). Op de PC kunnen vanuit de opgeslagen PDF, patenten tot in detail worden uitvergroet. Het was onmogelijk alle materiaal in te voegen maar ik heb de relevante informatie van elke naam die is gevonden zo compleet mogelijk proberen weer te geven. Uiteraard is het nooit compleet, want het is helaas zo dat in Canada, net als in Amerika, zonder het betalen van

onderzoekskosten niet alles te achterhalen is. Via het internet is de patentdatabank van Canada maar beperkt toegankelijk, en ondanks mijn abonnement blijkt dat oude data niet toegankelijk zijn gedigitaliseerd. Toch kan dit deel qua inhoud en materiaal concurreren met Amerika. Ook op de CD wat nieuwe en vernieuwde invoeg pagina's voor het Amerikaanse deel. Het volgende deel is Engeland, waar ik alweer het nodige materiaal, nu al ca. 500 pagina's, voor heb verzameld. Ik hou mij aanbevolen voor kopieën van Engelse catalogi, prijslijsten, reclamemateriaal, bijzondere schaatsfoto's en andere data informatie. Ik zoek met name informatie over de gebieden rond Lancaster, York, Glouchester en alles over Schotland en de Edinburgh skating club.

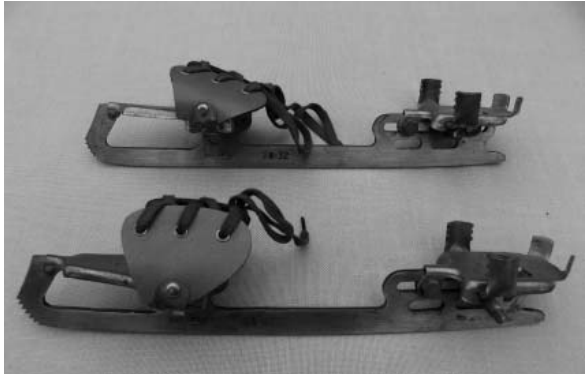
Er wordt gewerkt aan een digitale versie van het Amerikaanse deel, maar dat hoort u t.z.t., want de bewerking is zo groot dat deze waarschijnlijk als data DVD moet verschijnen. Die is dan ook gewoon op de PC te bekijken en te printen. Ook nu is het weer een beperkte oplage en zij die het Amerikaanse deel hebben gekocht gaan uiteraard voor. De kostprijs van de CD met het Canadese boek is, inclusief de verzendkosten, € 23,50. Indien u interesse heeft in de CD, schrijf of bel mij even en maak het bedrag over naar Rabobank Drachten, rekening 309074339. Na betaling wordt de CD z.s.m. verzonden en krijgt u een mail als hij is gepost. Ik hoor graag van U en teken met een vriendelijke groet.

Ed Braakman

Oproep

Ik heb in Zweden twee paar schaatsen gekocht waar ik graag meer informatie over zou willen krijgen.

Het ene paar is een metalen schaats merk Victory met een hakplaat met klemmechanisme en een sleuteltje. De hak is verstelbaar naar de voetmaat. Aan

de voorkant zit een soort leren foedraal bevestigd zoals je dat ook tegen komt bij de zogenaamde Czaar Peterschaatsen.

Het andere paar is een paar houten schaatsen, gevonden in Lapland (Noord-Zweden).

Teun Wanink

Göring schaatsen

Wie kan mij informatie geven over de schaatsen waar op de houtjes *Göring* staat geschreven.

Bert van Voorbergen

Merkteken

Al vrij lang ben ik in het bezit van een paar kinderschaatsen (voetlengte 17,5 centimeter) met hetzelfde merkje in de vorm van een bloempje als op het paar schaatsen waarvan Anrie Broere in Kouwe Drukte 29 zich afvraagt of het merkje het merkteken is van de staalleverancier.

Ik heb altijd het gevoel gehad dat het een uit Duitsland afkomstig fabrieks- of mees-terteken is.

Op Fries-Hollandse schaatsen en Friese schaatsen waren merkjes niet gebruikelijk (mij is dat althans niet bekend), alleen namen van makers en verkopers. Daarom denk ik aan een Duits merkteken.

Het feit dat de schaatsen zeer verschillend zijn, wijst op een wat grotere producent. Dit merkje zullen we daarom wel vaker tegenkomen.

Ik ben benieuwd naar meer aanwijzingen.

Jan van Eijk

Merktekens op schaatsen

In Kouwe Drukke nr. 27 was een lijst met aanvullingen op de in *Van glis tot klap-schaats* genoemde merktekens ingevoegd. Het hieraan gekoppelde verzoek om nieuwe vondsten aan Wiebe Blauw of mij te melden heeft tot een vloed van reacties geleid. Het is verbazingwekkend hoeveel schaatsenmakers Nederland heeft gehad en hoeveel groothandels en verkopers er een eigen merk op na hielden. Intussen zijn alle nieuwtjes in de lijst van 'merken op Nederlandse schaatsen' verwerkt. Deze lijst kan worden geraadpleegd op de website van Het virtuele Schaatsenmuseum (www.schaatsenmuseum.nl) en is eenvoudig te downloaden. Hierbij moet wel in het oog worden gehouden dat de lijst zo'n 3 Mb omvat.

Degenen die de site regelmatig bezoeken zal zijn opgevallen dat de presentatie van de lijst is veranderd. Er is een begin gemaakt met het onderscheiden van enerzijds schaatsenmakers (smeden/fabrikanten) en anderzijds verkopers-met-een-eigen-merkteken (groothandels/winkeliers). Verder wordt er naar gestreefd te vermelden waar de laatste categorie zijn schaatsen liet maken. Hierbij wordt nog gezocht naar een functionele mate van detail, omdat duidelijk is dat het vaak om incidentele partijtjes schaatsen ging die van verschillende leveranciers werden betrokken.

Ik kijk iets anders dan Wiebe tegen deze materie aan. Wiebe is bij zijn beschrijvingen uitgegaan van de persoon van de schaatsenmaker, de smid dan wel timmer-

man. Daardoor worden de bedrijfsnamen waaronder deze ambachtslieden en later industriële werkten slechts ter zijde en vaak niet volledig genoemd. Mijn streven is uit te gaan van het bedrijf als zodanig en de rechtsvorm waaronder het bedrijf zijn activiteiten bedreef. Daardoor wordt de continuïteit van de onderneming zichtbaarder en ook de relatie met andere bedrijven. Deze werkwijze roept nieuwe vragen op waarbij antwoorden moeten worden gezocht. Van Nooitgedagt weten we bij voorbeeld dat de volledige bedrijfsnaam aanvankelijk (1902) Firma J. Nooitgedagt & Zn en later J. Nooitgedagt & Zn N.V. was, maar stond Zn voor 'zoon' of voor 'zonen' en in welk jaar werd de Firma omgezet in een N.V.? Van Frisia weten we dat het bedrijf in 1922 werd opgericht als K.E. de Vries & Zn N.V., maar vanaf 1924 werd gewerkt onder de naam Frisia, die ook de gevel sierde samen met het woord 'schaatsenfabriek'. Werd toen ook de bedrijfsnaam veranderd, bij voorbeeld in Schaatsenfabriek Frisia N.V.? En dat de De Vriesen het merk Batavus of Alcmaria hebben ingeslagen is op zich wel interessant, maar dan wel in opdracht van een ander. Ik wil graag de merken vermelden bij de eigenaars ervan en daarbij door wie zij hun schaatsen lieten maken.

In de lijst probeer ik deze zaken zichtbaar te maken. Dat is niet eenvoudig en ik nodig dus graag iedereen uit de lijst te gebruiken en foutjes en aanvullingen aan mij te melden (bert@schaatsenmuseum.nl).

De lijst bevat uitsluitend op tekst gebaseer-

de merktekens. De beeldmerken komen dus niet aan bod en dat is natuurlijk jammer. Ik weet nog niet precies hoe ik dat ga aanpakken, maar ik streef ernaar binnen niet te lange tijd ook de beeldmerken systematisch raadpleegbaar te maken. Daarna is het een kleine stap om ook foto's van de naammerken op te nemen. Wiebe

heeft hierbij zijn medewerking toegezegd in die zin dat ik vrijelijk uit zijn boek mag kopiëren, hetgeen ik zeer op prijs stel. Ik hoop dat ook anderen een positieve reactie zullen geven als ik ze om het beschikbaar stellen van een fotootje vraag.

Bert van Voorbergen

Blikvangers

Een artikel in Kouwe Drukke dat een blik werpt op blikverpakkingen? Niet zo onlogisch als het misschien lijkt. Net als u ben ik een liefhebber van alles wat met schaatsen heeft te maken. Nu zijn er in de loop der tijd talrijke blikken op de markt gebracht, die zijn voorzien van schitterende schaatsmotieven. Hiervan zijn er zo 'n 70 verschillende blikken, bussen en trommels in mijn bezit. Voor de vele clubleden die deze fraaie reclameblikken verzamelen en alle andere liefhebbers van schaatsobjecten, zal ik trachten het blikveld op dit verzamelterrein te verruimen.

Blik op blik

Ze zijn al zo 'n 130 jaar niet meer uit het dagelijkse leven weg te denken: fraai bedrukte blikjes, bussen, trommels, doosjes en bakjes. Aan het einde van de 19e eeuw had de westerse industrialisatie een dusdanig peil bereikt, dat het voor steeds meer fabrikanten prijstechnisch interessant werd om hun producten in blik te verpakken. Door de verbeterde techniek was het ook makkelijker geworden om blik te bedrukken.

Duizenden artikelen werden en worden er verkocht in blik. Wie kent niet de beschuitbus van Bolletje, de blikken van Droste cacao of die van Prima Rinse Appelstroop van Mij. de Betuwe? Herinnert u zich nog de sigarenblikjes met amicaal blikkende vorsten zoals Karel I en Willem II?

Tot aan de opmars van de supermarkten in de jaren zestig kregen de kruideniers veel van hun levensmiddelen aangeleverd in grote voorraadtrummels, waaruit ze het artikel nauwkeurig afwogen, vaak in bruine papieren zakjes. Daarnaast had zich een grote markt voor blikken consumentenverpakkingen ontwikkeld. Men had al vanaf het begin ontdekt, dat je hiermee meer kon doen dan alleen bederfelijke en kwetsbare producten hygiënisch en droog vervoeren en bewaren. Want de blikken verpakking heeft vanaf haar intrede een veelvoud aan functies vervuld voor zowel haar fabrikanten als haar gebruikers. Het was in eerste instantie een doelmatig - meestal hersluitbaar - verpakkingsmiddel voor bijvoorbeeld kruidenierswaren: specerijen, snoep, koekjes, cacao, beschuit, koffie, thee, tabak of voor zaken zoals olie, verf, poets- en

smeermiddelen. Bovendien kreeg het blik het welhaast eeuwige leven door het te hervullen of allerlei andere zaken in op te bergen zoals naaigerei, zegeltjes, foto's, documenten, spijkers en schroefjes.

Blik op reclame op blik

Vanwege al deze functies groeide de bedrukte blikverpakking al spoedig uit tot een beproefd marketingmedium. Met verschillende oogmerken voegde men een emotionele waarde toe aan de inhoud, waarbij het bedrijf, het product en/of een specifieke kwaliteitssymboliek op de voorgrond werden geplaatst. Dat gebeurde vaak door het aanbrengen van decoratieve motieven. Daarmee was het blik een effectief communicatiemiddel geworden.

Sommige fabrikanten legden een gezondheidsclaim op hun product zoals de Gruijter, die een moeder met een van gezondheid blakende baby afbeeldde op zijn blik kindermeel. Een soortgelijke, maar wél enigszins wazige tactiek volgde ook Droste. Op zijn cacaoblik schrijft een verpleegster met een dienblad voort, op weg naar een patiënt; kennelijk hebben ook (of vooral, of alleen?) zieken baat bij een kopje van hun opgeloste poederchocola. Ringers associeert zijn cacao met gezelligheid: twee vrolijke meisjes maken samen een heerlijk kopje Ringers chocolademelk.

De Van Melle toffees daarentegen zijn verpakt in een tropisch gedecoreerd blik waarop exotische vogels pronken: moeten we van verre oorden dromen als we hun toffees opzuigen? Verschillende reclamestrategieën dus.

Schaatsmotieven als blikvanger

Aan de hand van enkele in mijn bezit zijnde blikken met schaatsmotieven zal duidelijk worden, dat men op nog andere manieren trachtte hun product een meerwaarde mee te geven. Sommige producenten deden dat door het benadrukken van het ambachtelijke, regionale of streekeigene karakter. Zo bezit ik een oude trommel van de blikkenfabrikant Zeelandia, waarop personen in klederdracht uit verschillende Nederlandse regio's prijken, waaronder een schaatsend Zeeuws paartje. Op het deksel staat: Types Hollands, de productinhoud wordt niet vermeld. Waar het ook voor heeft gediend: deze typisch Hollandse taferelen moesten de koper ervan overtuigen dat het met de

inhoud wel goed zat.

Van der Meulen Beschuit in Hallum benadrukt haar Friese roots door middel van afbeeldingen van fierljeppen, aangespannen arrensleden en schaatsers met hun blik(!) op oneindig. Met het accentueren van deze Friese symboliek hoopt men het vertrouwen in het bedrijf en het product te versterken. Een andere kijk op reclamemaken vinden we op een sigarentrommel van J.W.K. uit ca. 1895. Het is vervaardigd door de eerste Nederlandse metaalwarenfabrikant Wed. J. Bekkers & Zoon - Dordrecht [1824-1928], 'Manufactorer of fancy tins'. Op het deksel zien we de Amsterdamse drafbaan, een paardenhoofd en een sigaar met de opdruk 'sport'. De achterkant vertoont een idyllisch tafereel van een roeiend paartje. Op de voorzijde fietsen een dame en heer op een landweggetje. Met links een gedrukt goudzegel van de Algemeene Nederlandsche Wielrijdersbond.

Een mooi staaltje van wat men tegenwoordig co-marketing noemt. Voor ons schaatzenverzamelaars wordt het pas echt interessant wanneer we de korte zijden bekijken. Aan de rechterzijde een oer-Hollands schaatsplaatje met drie schaatsers. Op de linkerkant poseert de met medailles behangen: 'Holland Champion K. Pander Jzn.', onze wereldkampioen schaatsen van 1890 Klaas Pander. J.W.K. promoot dus zijn sigaren door het roken hiervan te associëren met sportiviteit en ontspanning. Terwijl de medewerking van de ANWB deze suggestie nog eens onderstreept. Het kan verkeren. Vanaf de beginperiode van het aanbrengen van decoraties op blik werd er veelvuldig gebruik gemaakt van het verbeelden van schaatstafereeltjes in idyllische entourages: in stad en dorp schaatssende paartjes temidden van een romantisch sneeuwdecor, ijspret met kinderen, soms ook in kerstseer. Allemaal met de

functie om plezier, gezelligheid, vredigheid en sociale harmonie uit te dragen en met uiteraard het uiteindelijke doel om (meer) te verkopen.

Hedendaags blik

Hoe zit dat vandaag de dag met het blik als verpakking?

Eronder staat de tekst 'fabrica de cigarros finos de J.W.K. manufactured in Holland'.

Lange tijd heeft er naar uitgezien, dat blik als verkoopverpakking passé was. Het

ondervond steeds meer concurrentie van kunststof en geïmpregneerd karton. Deze materialen beschikken eveneens over de vereiste eigenschappen, zijn lichter, vaak goedkoper en roesten niet. Toch kun je tegenwoordig vooral vanwege haar decoratieve functie, nog volop artikelen in blik kopen. Nu ook stropdassen, zakdoeken en sokken, die dus niet in blik zijn verpakt vanwege haar natuurlijke, functionele eigenschappen. Ook van de laatste jaren dateren de blikken met Ot en Sien op schaatsen, kopieën van de schitterende taferelen van C. Jetses. Ik bezit een groot ovaal blik in zwart-wit '100 jaar Ot en Sien', dat zonder inhoud, puur voor decoratieve doeleinden op de markt is gebracht. Jamin verkoopt haar '300g poederkaneelkussentjes' in een kleiner blik met hetzelfde taferel, maar dit is wèl in kleur. Deze sfeervolle schaatsmo-

tieven appelleren nadrukkelijk aan onze nostalgische gevoelens, aan onze kindjaren 'toen geluk nog heel gewoon was'.

Terugblik

Dat talrijke fabrikanten en reclamemakers al ruim 100 jaar lang er voor kozen en kiezen om hun artikelen met schaatsmotieven op blik te promoten mag ons verzamelaars van schaatsobjecten tot eer strekken. Want ze deden dit om hun product te associëren met

harmonie, plezier, gezelligheid, puur natuur, vredigheid, idylle en romantiek, terwijl de taferelen soms ook doorzettingsvermogen en het trotseren van ijzige koude symboliseren. Het zijn deze sociale en natuurlijke elementen die ons gemoed dusdanig aanspreken dat we verzamelaar van schaatsattributen zijn geworden. Met de verzamelde objecten hebben we een tastbaar bewijs van de hierdoor gesymboliseerde ervaringen en gevoelens uit het verleden in handen. Het zijn de gedachten aan koude momenten en romantische sferen die we koesteren wanneer we van onze verzamelobjecten genieten. Moge deze korte nostalgische blik op blikken met ijzige schaatsmotieven een bescheiden bijdrage leveren aan het levend houden van deze warme herinneringen.

Jan Bruins

De nieuwe schoonrijschaats

Toen ik het verzoek kreeg om een stukje te schrijven over de nieuwe schoonrijschaats, was ik enigszins verbaasd, we verzamelen toch oude schaatsen? Nu was ik toch al van plan te reageren op het artikel *De geschiedenis van de langlauf- of Steinmetz-schaats* in Kouwe Drukke 29. Ik heb namelijk een paar van die schoonrijschaatsen in bruikleen om ze uit te testen, daardoor was het één en ander mooi te combineren. De schaatsen verschillen niet zoveel met de Steinmetz-schaats uit het artikel. Het verschil is dat ze wat korter zijn en veel ronder geslepen. Dat de schaats wat korter moet zijn is op te vangen door een kleine maat schaats te nemen bij een grotere maat schoen.

Onderdelen anti-kluukschaats

De ronding van het glij-ijzer is een straal van circa 14 meter. De dikte van het glij-

ijzer is 1,5 mm. Vergeleken met mijn Vikingklapschaats is dat een 0,5 mm dikker, maar met een paar Hoekstra's schoonrijschaatsen, het summum voor de schoonrijder, is het verschil veel groter. Een Hoekstra schaats heeft voor en achter een dikte van 5 mm en in het midden 4,3 mm. Jaren geleden had ik een idee om een anti-kluukschaats te maken. Een paar machinezagen als glij-ijzers, aluminium klemmen uit de kassenbouw, als voet- en haksteunen en als binding een paar ouderwetse langlaufbindingen waar de langlauf-lipschoen in vastgeklemd kan worden.

De klapschaats was nog niet uitgevonden, maar met de gedachte dat de schoen goed vast op de schaats bevestigd dient

te worden, zat ik met een probleem. Ik wist niet goed hoe ik de hak van de schoen goed gecentreerd en vast op de schaats moest bevestigen, zonder het gemak te verliezen dat de schaats snel van de schoen gehaald en onder de schoen bevestigd kon worden.

Mijn idee ging zelfs nog verder, ik wilde de schaatsen ook nog voor-

zien van verwisselbare of omkeerbare glij-ijzers. Ik weet niet of ik toen al van Ubel Wierda had gehoord, maar had hij al niet dezelfde ontwerpen gemaakt?

Met een beetje meer doorzettingsvermogen had ik misschien wel rijk en beroemd kunnen worden. Ik liet mijn plan liggen door het probleem met de hakbevestiging en misschien ook wel omdat het tochtschaatsen steeds minder werd. De spijt kwam echter toen men de Steinmetz-schaats op de markt bracht, nu ging een ander met de eer strijken.

De reden dat de KNSB samen met de LVS de nieuwe schoonrijschaatsen is gaan promoten is om van het oubollige imago dat het schoonrijden de laatste vijftig jaar heeft, af te komen. Door een aantal clinics te houden met de mogelijkheid om te schaatsen op de moderne klappers met felgekleurde schoenen is dat een succes geworden volgens de organisatie.

Als schoonrijschaats prefereer ik toch mijn Hoekstra's. De dunne glij-ijzers geven mij onvoldoende houvast op het ijs. Als toerschaats vind ik het een geweldige schaats. In maart 2007 op de kunstijsbaan in Deventer, heb ik met mijn eigen langlauf-schoenen en een paar geleende langlauf-schaatsen (omdat de mijne te rond gesle-

pen waren), 10 ronden binnen 8 minuten afgelegd. Dus op naar de langlaufmultiplexschaats!

Bart van de Peppel

De Beauty

Posten en stempels 4

Het is altijd lastig om te zeggen dat je alle uitgaven van een bepaald jaar hebt. Hierbij volgen dus nog twee uitgaven van 2006, die weliswaar randgevallen zijn. Het gaat om een Japans "winter greetings" vel met daarin een zegel met een schaatsende ijsbeer, en om Somalië met een schaatsende Donald Duck in het vel naast de zegel. Van beide zegels is mij de uitgiftedatum nog onbekend.

Over zegelbeelden gesproken, in de vorige Kouwe Drukke stond slechts een deel van het prachtige velletje uit Liberia op de voorkant: het deel met de zegel en landsnaam was er van afgevallen. Tja, we wilden grotere afbeeldingen op de voorpagina, de eerste poging was helaas een beetje te groot.

Dan een ontdekking van een roodfrankering van een firma aan het IJsbaanpad in Amsterdam.

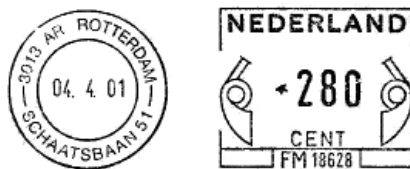

Ik weet nog dat er een ijsbaan was, ingeklemd tussen de sporthal en de sluizen naar de Nieuwe Meer. De firma met het stempel zit daar wat verder vandaan, maar het is natuurlijk leuk om zulke vondsten te doen. Deze vondsten zijn altijd lastig, want kom er maar eens achter. De roodfrankeringen

en gelegenheidsstempels zijn altijd het lastigst te vinden, omdat er weinig documentatie over is. Ik zal dan ook de komende tijd hiermee Posten en stempels vullen als er minder nieuwtjes te melden zijn.

Gezien de vondst van een stempel van een ijsbaan, deze keer aandacht voor stempels van schaatsbanen in Nederland.

Als eerste het stempel met Schaatsbaan uit Rotterdam, een referentie naar schaatsbanen in het verleden, waar de Ton Menkenhal, gesloten in 1996, stond.

Het omgekeerde is ook aan de hand, de straatnaam Kortbossen doet niet meteen denken dat de kunstijsbaan Drenthe daar gevestigd is.

Dat geldt ook voor de Radioweg die de locatie is voor de Jaap Edenbaan.

IJstadion Thialf (tegenwoordig zonder het mooie logo of met voorbedrukte envelop-

pen) liet iedereen in het ongewisse in welke straat de ijsbaan stond, maar dat weet

dan ook heel schaatsminnend Nederland wel.

Er zijn natuurlijk meer straten die naar schaatsbanen verwijzen, maar zitten daar ook bedrijven die een eigen stempel op de post zetten??? Ik houd me aanbevolen voor informatie uit Nederland en wellicht zelfs uit het buitenland.

Caroline van Staaveren

Leeuwenschaatsen, een reactie

In Kouwe Drukke 29 staat een stukje van Krijn van der Ham over schaatsen met een liggend leeuwje als afsluiting van de hals. Toen ik deze schaatsen op de veiling in Lelystad zag, moest ik onmiddellijk denken aan een paar dat ik zelf heb en dat er vreselijk veel van weg heeft. Ook de schenkels van mijn schaatsen hebben een uitsparing die in een versiersel moet worden ingehaakt. Daarna worden schenkel en plaatje aan het platform gefixeerd door middel van een houtschroefje. Ook de verdere constructie komt in grote lijnen overeen met de beschrijving in Kouwe Drukke 29: een boutje in een uitsparing in de schenkel zorgt samen met een schijfmoer voor de bevestiging ter hoogte van de hak. Bij mijn schaatsen heeft het boutje een platte kop en is de constructie zodanig dat deze wegvalt in het houtje. De houtjes van mijn schaatsen lijken echter van beukenhout te zijn.

Het voornaamste verschil is dat het halsversiersel geen leeuwje is, maar een vlakje met daarop een soort podiumpje. Opmerkelijk is dat het versiersel een bron-

zen gietstukje is. Krijn schrijft daar niets over, maar ik meen mij te herinneren dat ook het leeuwje van brons is.

Even opmerkelijk is dat ook het schijfmoertje van brons is, maar de drie uitstekende puntjes van staal. Hiervoor moeten tapsgaatjes zijn aangebracht waar het staal ingedreven is. Ik heb dit ergens anders nooit gezien.

Tenslotte de hamvraag over de herkomst. Ik heb mijn schaatsen eind jaren-70 in Turnhout, België, gekocht en denk ook dat

het niet om een Nederlands product gaat. De uitvoering van de houtjes lijkt op wat we algemeen als 'Belgisch' aanduiden: een beetje houtherig, weinig rondgeschuurd, niet gelakt. Uitsparingen in de schenkel voor boutkopjes komen in Nederland wei-

nig voor en ook de schijfmoertjes zijn on-Nederlands. Ik blijf dus vooralsnog bij mijn gevoel dat het om een luxe uitvoering van Belgische schaatsen gaat.

Bert van Voorbergen

Een verzamelaar van het eerste uur

Verschillende Poolsterleden zijn in de afgelopen jaren begonnen hun collectie schaatsen in een eigen museum op te stellen. Het is de bedoeling dat er in Kouwe Drukte af en toe een reportage over dit soort activiteiten komt. Kort geleden brachten Bart van de Peppel en mijn persoon een bezoek aan Teun Sluis in Venhuizen om zijn collectie in ogenschouw te nemen. De verzameling van deze nestor onder de schaatsverzamelaars is gehuisvest in enkele ruimten bij de vroegere tuinderswoning, waarin Teun nu al meer dan tachtig jaar woont. Helaas zijn enkele pogingen om de verzameling onder te brengen in een Westfries schaatsmuseum (nog) niet goed van de grond gekomen. Maar ook de opstelling bij Teun thuis is overzichtelijk en een bezoek meer dan waard. Een probleem is wel de grote verscheidenheid aan objecten. Poolsterleden houden zich bezig met het verzamelen van schaatsen en andere winterse objecten, zo luidt het officieel. We denken dan aan boeken, prenten, kaarten, postzegels en leuke hebbedingetjes. Maar het begrip is door Teun veel ruimer geïnterpreteerd. Naast veel fraaie schaatsen komen we bijvoorbeeld een leuke collectie stoven en beddekruiken tegen, die door

Teun vaak becommentarieerd worden met een interessante anekdote. In de collectie bevindt zich ook een paar Westfrie schaatsen - ze hangen op een ereplaatsje boven de deur van de woonkamer - waarop Teun in het verleden ook geschaatst heeft (zie *Vitrine*). Hoe oud zouden die wel niet zijn? Zijn grootvader schaatste er ook al op. En zulke oerdegelijke Westfrie schaatsen gooide men in die tijd niet zomaar weg. Die gingen generaties mee. Misschien heeft zijn betovergrootvader er ook al op gereden en dan moeten ze wel van circa 1850 zijn en misschien zijn ze van nog veel vroeger. Aldus de mijmeringen van Teun. Toen hij op die schaatsen reed, omstreeks 1940, kreeg hij van een omstander te horen: "Teun Sluis rijdt op koeieribben". Veel later hoorde hij van een oude vrouw: "Je denkt toch niet dat ik op koeieribben reed." De vraag die Teun nog bezig houdt of dit soort schaatsen vroeger als koeieribben werd aangeduid. En is er nog een link met de vroegere glissen?

Het zal al voor 1968 geweest zijn dat Teun met het verzamelen van schaatsen begon. Hij verzorgde toen met Mingelen en enkele anderen een tentoonstelling in

Leiden (het kan ook Delft geweest zijn). En vanaf toen begon het "pittig" met het verzamelen. "Wij waren de bui vooruit," zegt Teun. Hiermee wil hij zeggen dat je toen op marktjes nog veel leuke spullen voor een redelijke prijs kon kopen en niet hijgerig voor de voeten werd gelopen door andere verzamelaars. Tal van gelegenheden werden samen met zijn vrouw, die ook belangstelling had voor oude dingen, afgestruind. Voor buitenlandse reizen had hij geen belangstelling. Als je één keer zo'n aard hebt dan ga je door, ook al is het huis (te) vol. En tot besluit een tip van Teun: wist je dat je vaak op het eind van de markt veel beter kunt kopen dan bij het begin? Hier spreekt een ervaren rot. En weet je waar-

om potten waarin vuur en water bewaard werden geen vier maar drie poten hebben? En wist je dat die grote oude stui-ters die wij vroeger wel bij het knikkeren gebruikten en die door deskundigen voor geweer- of kanonskogels aangezien worden, gebruikt werden als afsluitdoppen op potten? Enzovoort, enzovoort. Kortom, de uurtjes bij Teun Sluis waren zeer leerzaam. Nog bedankt Teun.

De foto's in de *Vitrine* zijn zoals steeds weer gemaakt door Bart van de Peppel. Het bleek vaak nog niet zo makkelijk om die aparte schaatsen die je in de collectie tegenkomt goed te beschrijven.

Minne ledes Nieuwhof

Het ontstaan van het marathonschaatsen

Om het schaatsen in de regio te activeren organiseerde de IJsclub Eindhoven enkele weken na de opening van de kunstijsbaan een éénuurs-prestatiertop op de nieuwe vierhonderdmeterbaan. De deelnemers kwamen vooral uit Noord-Brabant en Limburg. Vanwege de belangstelling werd deze prestatietocht in hetzelfde seizoen nogmaals georganiseerd, maar dan als echte wedstrijd, met een echte beker. De bedoeling was om met name de ridders uit het gewest Noord-Brabant/Limburg de gelegenheid te bieden om elkaar eens te testen.

Groot was de verbazing toen een Volkswagenbusje de parkeerplaats opreed met daarin een handvol toppers van het natuurijs. Met o.a. de populaire onderwijzer uit Heerenveen, Jeen van de Berg, de Brabantse Fries Hans van Helden en een ander fenomeen van het natuurijs,

Jeen Wester. De eerste wedstrijd om de Lichtstadtrofee met bekende namen was een feit. Een initiatief dat gevolgen zou hebben.

Hans van Helden werd de eerste winnaar. In 1971 stond de wedstrijd weer op het programma, met meer dan tachtig deelnemers. Sinds die tijd is de Lichtstadtrofee niet meer weg te denken van de Eindhovense Kunstijsbaan.

Gesteund door het succes ging het bestuur van de ijsclub door en verzocht de KNSB op de jaarvergadering reglementen vast te stellen. De KNSB stelde daarop een ad-hoc commissie in en een nieuwe vorm van schaatsenrijden - de marathon - kon landelijk gaan beginnen. In het seizoen 1972-1973 werd de eerste landelijke competitie gestart. Deze wedstrijd werd gewonnen door Bennie van de Weide.

René Diekstra

Schaatsbibliotheek

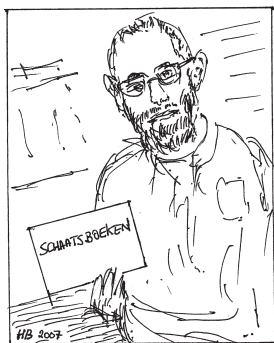
Aflevering 8: Ik zoek schaatsboeken...

Deventer bracht me op het idee. Op Europa's grootste boekenmarkt liep een provinciegenoot voor de kramen langs met in zijn hand een duidelijk zichtbaar stuk papier. Daarop stond keurig aangegeven wat deze ex-burgemeester zocht: SCHAAKBOEKEN. Zonder uitvoerige introductie was voor iedereen - maar vooral dus voor de standhouders - helder waar zijn belangstellingsfeer lag.

Thuis zit je over zoiets wat na te denken. Wist je nu precies waar het die beste man

om ging? Zoveel weet ik nog wel van schaken af dat er toch een behoorlijke variëteit in boeken moet zijn. Je hebt eenvoudige lesboekjes (*Oom Jan leert zijn neefje schaken*) en je hebt toernooiboeken met uitvoerige verslagen en analyses van de partijen. Dan zijn er de schaaktheoretische boeken met allerlei verhandelingen over de openingen of over het eindspel. Verder heb ik in de bibliotheek prachtige schaakbiografieën zien staan, want schakers zijn net mensen. Je hebt ze in soorten en je hebt er hele aparte tussen. Ongetwijfeld zijn er boekjes

met lichtvoetige stukjes (schaakpraat) en ik weet zeker dat er schaakromans bestaan. Vroeger op school las ik in het Duits de 'Schachnovelle' van Stefan Zweig. Kortom: deze leek weet zo diverse categorieën te duiden. Maar één ding is waar: zo op het eerste oog zijn het allemaal schaakboeken. Hoe zit dat nu eigenlijk bij ons? Helpt het als ik in het vervolg ook over boekenmarkten struin met een bordje SCHAATSBOEKEN?

Om u onmiddellijk uit de droom te helpen: wat de lezer van deze rubriek doet, moet hij of zij weten, maar ik doe dat niet! Deventerbracht me slechts op

het idee even te filosoferen over dit onderwerp.

Dertig/veertig jaar geleden maakte ik een beginnersfout. Wonend in het midden des lands nam ik een snipperdag, reisde dan naar Amsterdam, Utrecht of Den Haag en sjouwde daar een serie antiquariaten en rommelwinkeltjes af. Steevast vroeg ik om schaatsboeken. Helaas. Maar al te vaak werd ik meewarig aangekeken. Nee, daar konden ze me niet aan helpen. Oké, we praten over een tijd waarin het sportboek nog niet die vlucht had genomen zoals wij die in de laatste decennia hebben meegemaakt. Maar dan nog. Schaatsboeken,

nee, daar deden ze niet aan. Ze hadden heel andere specialismen.

Tot ik op een goede dag in zo'n boekhandel een vondst deed. Ik bladerde in 'De Roman van den Schaatsenrijder' van Cyriel Buysse. Ik herinner me nog bijna woordelijk die prachtige zinnen: 'Daar, op dat plekje, heb ik als jonge jongen mijn eerste schaatsenschreden gewaagd. O, dat eerste komen op het maagdelijk ijs, het donker ijs, donker als water, met het gras dat er nog groen doorheen schijnt, als door een schoonen, breeden spiegel!' Enigszins verontwaardigd meldde ik me bij de toonbank. 'Jullie deden toch niet aan schaatsboeken?' Ik hoor het de verkoper nog zeggen: 'Nee, maar dit is ook geen schaatsboek. Dit is literatuur.' Of dat antiquariaat in Utrecht waar ik op een plankje met reislectuur (!) 'Zwerven— Op de schaats door Holland' zag liggen. Nee, ze hadden geen schaatsboeken...

Goethe

Gebeurt me wel vaker. Je loopt een aantal dagen rond met een onderwerp in je hoofd. En dan gaat de telefoon. Een Poolster-collega meldt zich. We wisselen enkele vakantie-ervaringen uit. 'Ja, we hebben hier en daar in Midden-Europa ook rondgeneusd in antiquariaten. Maar als ik vroeg of ze ook schaatsboeken hadden, kreeg ik meestal een nee te horen.' Tsja. Een bekende ervaring. Misschien lag ergens verscholen in die boekhandel wel het kleine boekje 'Goethe als Eisläufer' van August Gassner.

Vitrine

Schaatsen uit de collectie Teun Sluis
Afbeeldingen bij Minnes Iedes Nieuwhof/Bart van de Peppel.

Een verzamelaar van het eerste uur

Foto's: Bart van de Peppel

West-Friese schaatsen op
een ereplaatsje boven de
woonkamerdeur

Eerste helft 19^e eeuw.
Kenmerkend is de breed
uitgesmede en vrij steil
oplopende hals. Volgens
Teun de meest bijzondere
schaatsen uit zijn collectie

Gatenkrulschaats.
In de schenkel van
deze zeldzame
toerschaats zijn
gaten aangebracht
voor gewichts-
vermindering.
Het loopvlak van het
glij-ijzer is verbreed

Extra lange
schaats, model
Stheemannoer. De
schaats is
8 cm langer dan
de Stheemannoer
maat 28 van
Nooitgedagt

Hollandse
baanschaats, met
een liggend
leeuwkje op de kam
als versiering

Hollandse
baanschaats,
model
Ouderkerkse
schaats

Of de roman 'Seegfrörne' van Christof Hamann, een 'Taschenbuch' van Steidl Verlag. Of die opvallende uitgave waar wij in de jaren negentig tegen aanliepen waar in schaatsen en ijs onderdeel uitmaken van een groter geheel. 'Unter Null' heet dat boek van Hans-Christian Täubrich en Jutta Tschoeke. Met de boeiende ondertitel: 'Kunsteis, Kälte und Kultur'.

August Gassner

Goethe als Eisläufer

Peter Lang

sport' ongetwijfeld titels van Theo Koomen. 'Topschaatsen 72' bijvoorbeeld. Of het onvermijdelijke 'Heya Keessie' van Ger Bestebreurtje. Is overigens niks mis mee. Al die uitgaven staan ook bij mij in de boekenkast. Maar de moraal van dit verhaal is dat je er in de loop van de jaren achter bent gekomen, dat schaatsenrijden, folklore op het ijs, de geschiedenis van het schaatsen en de schaats, ijs- en winterpret, e.d. zo'n onderdeel uitmaken van onze cultuur en van ons erfgoed dat je die onderwerpen

terugvindt in allerlei soorten boeken. Kijk ik naar mijn schaatsbibliotheek, dan is de kreet schaatsboeken een veel te beperkte aanduiding voor mijn boekenbezit.

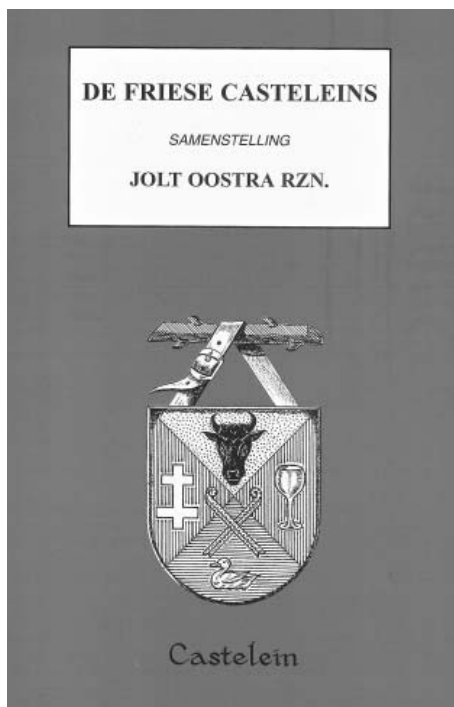
Met enkele recente aanwinsten wil ik die stelling nog wat onderbouwen. Dan zal ook meteen blijken, dat het geen typisch Nederlands gegeven is. Ik begin namelijk met een voorbeeld uit Schotland. Schaatsliefhebbers kennen ongetwijfeld die magistrale afbeelding van 'The Skating Minister'. De schaatsende geestelijke staat ook op de cover van de verhalenbundel 'De wereld gaat op schaatsen' van Max Dohle. In het prachtige boekje 'The Skating Minister' - in 2004 uitgegeven door de National Galleries of Scotland (ISBN 1 903278 55 4) - vind je de geschiedenis achter het beroemde schilderij van Henry Raeburn. Inclusief enkele boeiende gegevens over de Edinburgh Skating Society. Een boekje dat niet misstaat in de schaatsbibliotheek.

Familiewapen

Door een toevallige ontmoeting kocht ik onlangs van de samensteller zo ongeveer het laatst overgebleven exemplaar van een familieboek. Weer zo'n uitgave die je in een boekwinkel zeker niet op de plank schaatsboeken zult aantreffen. Maar op de cover staat een familiewapen met wel degelijk een paar gekruiste houten schaatsen. We hebben het over het boek 'De Friese Casteleins' van Jolt Oostra (2000). Wie een klein beetje thuis is in de Friese schaatsgeschiedenis weet dat je daarin

de achternaam Castelein diverse keren tegenkomt. Denk aan de beroemde kortebaanschaatser Marten Arends Castelein en aan Elfstedenwinnaar Sipke Castelein. En dus bevat het boek naast alle genealogische gegevens een informatief hoofdstuk 'Casteleins op de schaats'.

In een vorige aflevering heb ik al eens de vraag aangestipt of een boek met een relatief klein stukje tekst of één afbeelding met een schaatsonderwerp interessant genoeg is voor de schaatsbibliotheek. Het antwoord was heel eenvoudig: dat maakt iedereen voor zichzelf uit. Ik heb deze week op een boekenmarkt diverse dingen laten liggen ook al kwam ik bij doorbladeren soms een niet oninteressante afbeelding tegen. En dan ineens op een – hoe vinden ze het uit – 'romantische markt' bezwijk ik voor een klein oranje boekje, het *'Grunneger Laideboukje'* uit 1936. De ondertitel zegt alles: *'Een bundel met echt Groninger Liedjes, waarin opgenomen de Clubliederen van verschillende Groningse verenigingen in Nederland'*. Waarom nou uitgerekend wel dát boekje? Om de simpele reden dat ik daarin een vers van vier pagina's aantrof: 'Haardriederij op Damsterdaip'. Mijn eerste opwelling was dat ik zo'n liedje nog wel eens zou kunnen gebruiken bij een presentatie of een publicatie. Of kwam het misschien omdat mijn schoonmoeder heel onlangs vertelde dat ze het schaatsen op het Damsterdiep had geleerd...

Hans Brinker

Ik begon in Deventer en ik eindig er. Hans Brinker zoek je in boekwinkels ook tevergeefs bij de schaatsboeken. De trouwe lezer van deze rubriek hoeft ik echter niet meer uit te leggen waarom *'Hans Brinker or The Silver Skates'* thuishoort in de schaatsbibliotheek. En dan hou je het niet voor mogelijk dat je op die immense boekenmarkt aan de IJssel zomaar een Deense Hans Brinker ziet liggen: *'Sølvskøjterne'* uit 1938. Ik - beter gezegd - mijn vrouw en ik blijven na zo'n vondst geïnspireerd verder zoeken!

Hedman Bijlsma

Boek en zopie

Elfstedentocht 1963 - Mijn teen voor het kruisje - Tinus Uding

De beroemdste schaats-teen is die van Karst Leemburg, die een teen van zijn linkervoet verloor door bevriezing tijdens de elfstedentocht van 1929. De schaatser Tinus Uding is minder bekend, maar sinds zijn teen in een vitrine in het schaatsmuseum in Hindeloopen ligt wint hij aan bekendheid. Nu heeft hij onlangs een boekje geschreven over zijn ervaringen in de barre tocht van 1963. Slechts een handjevol ridders wisten de finish te halen, Uding was één van hen. Bijna was hij niet eens gestart, bijna moest hij afhaken door materiaalpech, bijna kon hij niet verder doordat zijn arm uit de kom schoot bij een val, bijna moesten zijn tenen worden geamputeerd.

Maar zijn doorzettingsvermogen was sterker dan al de tegenslagen die hij onderweg tegen kwam.

Het is een gemakkelijk leesbaar boekje waarin je op een mooie zomerdag even teruggaat naar een echte winter. Het boekje is voorzien van vele foto's en afbeeldingen en hoort bij de echte liefhebber op de boekenplank te staan. 88 bladzijden, het is te bestellen bij het Eerste Friese Schaatsmuseum in Hindeloopen, tel. 0514 – 521683 en kost € 12,50.

Het 100 jarig bestaan van de Koninklijk Erkende IJclub Lage Zwaluwe e.o. - Rien van der Veeke

Hoewel het hier niet echt om een jubileumboekje gaat, wil ik het hier toch vermelden. De vereniging Heemkundekring "Willem Snickerieme" uit Lage Zwaluwe heeft hun uitgave "De Bùrt" van september 2006 vrijwel volledig gewijd aan de ijsclub van het dorp.

Aan de hand van het notulenboek worden in chronologische volgorde de belangrijkste gebeurtenissen van de vereniging beschreven. Voorzien van een aantal zwart-wit foto's.

Te bestellen bij Heemkundekring Willem Snickerieme, tel. 0168 – 484175, mail willemsnickerieme@planet.nl, prijs: € 13,00.

De Lange Akker 125 jaar

Deze ijsclub uit Loosdrecht werd opgericht in 1881. In 2006 werd dus het 125 jarig jubi-

leum gevierd. Ter ere hiervan is het clubblad voorzien van een aantal foto's en krantenknipsels uit de oude doos. Hierin is onder andere terug te vinden dat in 1996 het duizendste clublid werd ingeschreven. Bestuurder en lokale topper van weleer, Adriaan Doets, vertelt in een interview over zijn periode als schaatser, waarin hij op trainingskamp ging naar Noorwegen en daar twee dagen reistijd voor nodig had. Ook de Ronde van Loosdrecht krijgt aandacht. 68 pagina's op A5 formaat. Info ijclub.loosdrecht@wanadoo.nl, prijs € 5,75.

De IJclub, 125 jaar in de baan - R.J. Politiek

Kimswerd was een dorp met vooral een agrarische achtergrond. De bevolking was grotendeels arm en het leven was zwaar, 125 jaar geleden. Het boekje ter gelegenheid van het 125 jarige bestaan van de ijsclub laat uitgebreid zien hoe het leven er uitzag in het dorp Kimswerd. De ijsbaan zorgde voor een welkome afleiding in de winterperiode. En als er dan een elfstedentocht kon worden gehouden, dan wilde men in Kimswerd de baan zo goed mogelijk in orde hebben. Er werd zelfs een

vrachtauto gebruikt als veegmachine, tot dat deze door het ijs zakte..... Toen moest er in allerijl een klúnbrug worden geregeld. Met behulp van de bevolking werd het allemaal goed opgelost.

Het boekje doet wat saai aan, met heel veel tekst en vrij weinig foto's. Jaar voor jaar worden alle hoogtepunten en dieptepunten genoemd. De bijlage met daarin alle wedstrijden en de namen van de top drie van die wedstrijden, en de bijlage met bestuursleden zijn wat ongelukkig geplaatst, net niet aan het einde van het boek. Verder is het boek, informatief gezien, best in orde.

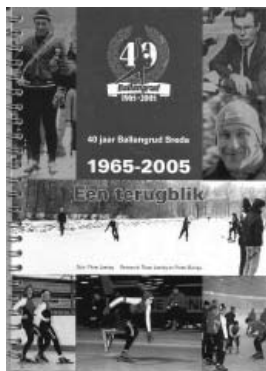
Het boekje verscheen in 2006 en telt 56 pagina's op A4 formaat, volledig zwart/wit. Te bestellen bij B. Politiek, tel. 06-51615879. Prijs € 5,00 plus porto.

40 jaar Ballangrud Breda, 1965-2005 een terugblik - Thom Laming

Is de club nu vernoemd naar de hardrijder Ivar Ballangrud, of naar het schaatsmerk Ballangrud? Niemand weet het meer. Dat blijkt uit het eerste hoofdstukje uit het boekje dat de club heeft uitgegeven in het begin van 2007. Een vriendenclubje, dat

uitgroeide tot een schaatstraininggroep met trainingskampen, Skeeleractiviteiten, de Ballangrud-Cross en jeugdkampen. Kortom, een vereniging die

bruist van activiteiten en die al vele jaren vecht voor een kunstijsbaan in Breda. Deze droom wordt uiteindelijk in 2000 waargemaakt. Er wordt in dat jaar begonnen met de bouw van een overdekte kunstijsbaan, en in 2001 kan er voor het eerst geschaatst worden. Uiteraard kan een overzicht van de clubkampioenen en van de recordhouders in alle categorieën niet ontbreken in dit boekje. De artikelen zijn al eerder verschenen in het clubblad "De Krabber" in het jubileumjaar 2005. Nu, in 2007, zijn deze verhalen gebundeld en is er een leuk boekje van gemaakt. 74 pagina's A5 formaat, voorzien van diverse afbeeldingen en foto's in een keurige ringband.

Info info@ballangrubreda.nl

1956 – IJssclub Ons Genoegen 2006 – Jos Koning

De Historische vereniging "Ouderkerck op D'IJssel" heeft de helft van haar periodiekje van februari 2006 ingeruimd voor de ijsclub Ons Genoegen, die 50 jaar geleden werd

opgericht. Voorzien van een aantal krantenknipsels en foto's uit de oude doos worden een aantal hoogtepunten besproken, zoals de oprichting, de locaties van de ijsbaan, de bouw van het clubhuis, de wedstrijden om de wisselbeker, en de marathon in 1993. Periodiek "Op D'IJssel" nr 26, van februari 2006. 17 pagina's op A5 formaat. Prijs: € 2,00 + porto. Te bestellen bij A.J. Meijer, A.J.Meijer@filtnet.nl.

Verder is er een nieuwe druk uitgekomen van **De tocht der tochten** van J. Lolkama. Het verschil met de voorgaande uitgaven van dit boek is dat het een softcover heeft en gelijmd is. Verkrijgbaar in de boekhandel voor € 29,50.

Voor wie liever voor de buis hangt is er een DVD verschenen **Elfstedentocht 1956-1963-1985-1986-1997**, met beelden van de tochten van 1956 tot en met 1997. Te verkrijgen bij o.a. Bol.com. Prijs € 9.99.

Schaatsenmakers en Patenthouders van Canada

heet het boek dat Ed Braakman onlangs het levenslicht liet zien. Een boek, op CD weliswaar, van 312 pagina's, dat eigenlijk een vervolg is op het boek over de schaatzenmakers en patenthouders van de USA dat twee jaar geleden verscheen. Te bestellen bij Ed Braakman, ejbraakman@kpnplanet.nl, voor € 23,50.

Martin van der Bij

Stempelkaart 34

Naam: Edith Wassenaar.

Email: t.wassenaar@hetnet.nl.

Beroep: notarieel secretaresse.

Verzamelaar: sinds 1982 (toen heb ik het eerste paar gekocht, daarna duurde het jaren voordat er weer iets gebeurde).

Lid van de Poolster: sinds 2003.

Topschaats: geen bijzondere schaatsen; emotionele topper voor mij: mijn eigen Juweeltje schaatsen uit 1963.

Topstuk: Van glis tot klapschaats van Wiebe Blauw (hierdoor is het verzamelen pas echt begonnen).

Belangstelling / Specialisatie:

Elfstedentocht boeken, schaatsen, verzamel ansichtkaarten, boeken, plaatjes, foto's en schilderijen waar maar ijs is op te zien met schaatsers, schaatsetiketten en logo's.

Kouwe Drukte: hierin lees ik veel interessante dingen, die ik anders nooit te weten was gekomen, ga zo door!

Medailles

Dat men in de schaatswereld niet erg van veranderingen houdt zal menig een niet vreemd in de oren klinken. Immers, al vanaf de oprichting van de ISU in 1892 rijden de heren bij langebaan kampioenschappen dezelfde vier afstanden. En in de eerste honderd jaar zijn er slechts twee afstanden bijgekomen. Na een korte zoektocht naar de vorm en de afmeting van

de baan, rijdt men ook al meer dan honderd jaar op een ovale 400 meter baan. Ook het materiaal veranderde nauwelijks. Tot de invoering van de klapschaats reed men nagenoeg op dezelfde schaatsen als de deelnemers van de eerste kampioenschappen. Ook bij de oerdisciplines Schoonrijden en Kortebaam is heel weinig veranderd.

Al vanaf de eerste kampioenschappen reik-

te de KNSB medailles uit aan de nummers één, twee en drie. Dat lijkt nu heel normaal, maar in de 19e eeuw werd bij sportevenementen vaak alleen aan de winnaar een prijs uitgelooft. Ook de Internationale Schaatsbond had alleen voor de eerste plaats bij kampioenschappen een medaille klaar liggen.

Het uiterlijk van de door de KNSB gebruikte

medailles is door de jaren heen nooit veranderd. Pas in het afgelopen seizoen werd voor het eerst gebruik gemaakt van een nieuw ontwerp.

Op een foto uit 1895 pronkt Jaap Eden met zijn medailles, en daarop zijn de KNSB medailles goed te herkennen. Deze zijn nagenoeg hetzelfde als de medailles die twee jaar geleden nog werden uitgereikt. Het enige verschil zit hem in de tekst. Op de medaille van Jaap Eden stond NEDERLANDSCHE SCHAATSENRIJDBOND. Toen de KNSB zichzelf Koninklijk mocht noemen, in 1922, werd dit gewijzigd in KONINKL. NEDERL. SCHAATSENRIJDBOND. Het wapen bleef al die tijd ongewijzigd.

Wat merkwaardig is aan de foto van Jaap Eden is dat hij (minstens) vier van deze medailles draagt. Hij heeft maar één keer meegedaan aan een NK, op de Paterswoldsemeer in 1893. Blijkbaar werden er dus ook bij andere wedstrijden door de nationale bond medailles uitgereikt.

Het 125 jarig jubileum van de KNSB werd aangegrepen om een nieuwe medaille

te ontwerpen. Het wapen van de oude medaille wordt nu gedragen door twee leeuwen. Door de schaats die onder het wapen hangt moet blijken dat het hier om een schaatsmedaille gaat. Deze hangende schaats komt ook tot uiting in een ander beeldmerk van de KNSB: het KNSB wapen. Dit bestaat uit een lauwerkrans, gevuld

met de letters KNSB, met daar onder die hangende schaats. Op de nieuwe medaille wordt bovendien de lelijke afkorting in de tekst vervangen. Door een iets kleiner lettertype te gebruiken kon de volledige naam van de schaatsbond worden afgedrukt. Zal deze medaille ook 125 jaar meegaan?
Martin van der Bij

Vakantiekoopjes

Tijdens de vakantie kijk je als verzamelaar van oude schaatsen natuurlijk uit naar antiek- en curiosazaken, vlooiën- en rommelmarkten. In België en Frankrijk de brocante, Duitsland de Flohmarkt en in Zweden, zoals Teun Wanink mij zei, moest ik goed letten op bordjes met het woord Lopis.

In 2004 waren we in Zweden met vakantie en inderdaad kwam ik nogal eens het bordje Lopis tegen, dat verwees dan meestal naar een boerderij. Zo kwamen wij in de buurt van het Vätternmeer een Lopis tegen en mijn snuffeltocht kon beginnen. Gelijk toen ik binnenstapte zag ik al een rij metalen schaatsen hangen. Daarvan heb ik drie paar uitgezocht en gekocht, waarvan ik zeker wist dat ze in Zweden gemaakt waren. Erg bijzonder waren ze niet, alhoewel er was één paar Halifax-schaatsen van Zweeds fabrikaat bij. Ik had voor 80 Zweedse kronen bij elkaar gezocht en mocht ze meenemen voor 60 kronen. Op mijn vraag of ze ook schaatsen met een houten voetstapel hadden, haalde men achter uit de schuur een paar oude 19e eeuwse schaatsen met een kleine omhoogstekende schenkel

(puntschaats?). Deze schaatsen moesten 100 kronen kosten (€ 11,40). Bij het afrekenen vertelde de verkoper, dat er vaak een Hollander schaatsen kwam kopen, waarop mijn antwoord was dat kunnen er maar drie zijn, Teun Wanink, Ed Braakman, ... en Nico Mulder vulde de man aan, die inmiddels op zijn computer had gekeken. Het was dus Nico en ik moest hem de hartelijke groeten overbrengen.

Dit jaar was de Oostzeekust van Duitsland en het merengebied rond de stad Schwerin onze vakantiebestemming. Op Rügen vond ik in het dorpje Putgarten een permanente antiek- en curiosamarkt, gevestigd in een aantal schuren met buiten circa tien losse kramen. Op een tafel lagen allemaal munten en medailles. Ik vond één schaatsmedaille van vijf cm rond. De medaille had een afbeelding van een hardrijder en het jaartal 1994. De prijs was € 20,-, maar zijn uiterste prijs was € 15,-. Ik heb hem maar laten liggen, omdat ik het te duur vond. Tenslotte verzamel ik dat soort items niet. De dag voor ons vertrek, naar het merengebied rond Schwerin, hoorde ik dat vlak bij de camping in het dorpje Juliusruh een

Flohmarkt gehouden werd. Dat kon ik natuurlijk niet laten lopen, dus ik ging op de fiets er naar toe, maar mijn teleurstelling was groot, de markt stelde helemaal niets voor. Een groot grasveld met aan de ene kant een paar kramen met alleen maar kleding en aan de kant drie kramen met curiosa en één kraam met kaarten, foto's en munten. Omdat ik in één opslag gezien

had dat er niets van mijn gading bij was, begon ik een beetje verveeld te bladeren in een fotoalbum met foto's van de keizerlijke familie. Bingo, midden in het album trof ik een tweetal foto's van Prinz Wilhelm von Preussen op schaatsen aan. De foto's waren origineel en in 1912 gemaakt. De foto's kostten € 6,- per stuk, maar ik mocht beide meenemen voor € 6,-. Thuisgekomen ben ik op internet gaan kijken wie die Prins Wilhelm eigenlijk was, was het misschien familie van onze Prins Hendrik de echtgenoot van Prinses Wilhelmina? Ik ben daar nog niet uit, wel stuitte ik op een website www.heimatsammlung.de waarin één van mijn foto's aangeboden werd voor €11,-. Ook vond ik nog een andere foto van Prins Wilhelm met zijn broer Prins Louis Ferdinand op schaatsen. Deze wil ik u niet onthouden, maar de foto is beveiligd met een stempel van de website. Dit maakt mijn foto's natuurlijk nog origineler, dus had ik het album nog beter na moeten kijken!

Bart van de Peppel

Aanvulling schaatsenmakers

Als aanvulling op Van glis tot klap-schaats van Wiebe Blauw enige gegevens over schaatsenmaker Tabernal.

De smid Willem Fred(eric) Hendrik Tabernal is omstreeks 1843 geboren te Barneveld. In 1865 trouwt hij te Lemmer (Lemsterland). Anderhalve maand na het huwelijk wordt daar zijn eerste kind geboren. Ook zijn andere kinderen worden daar voor het merendeel geboren. In juni 1879 woont hij er nog. In de Nieuwe Amersfoortsche

Courant van 10 januari 1883 verschijnt zijn eerste advertentie, waaruit blijkt, dat hij zelf schaatsen maakt. Hij woont dan aan de Muurhuizen, een reeks woningen in Amersfoort die tegen de stadsmuur zijn

gebouwd. Op 12 februari 1885 verkoopt hij alle soorten schaatsen en maakt en slijpt schaatsen voor een lage prijs.

In 1885 woont hij in de Kerkstraat F 372 bij de Appelmarkt. Kennelijk is het schaatsen maken geen succes. Op 24 december 1887 is hij alleen nog verkoper van schaat-

sen van de beroemdste fabrikant.

Op 5 december 1888 verkoopt hij IJlster, 'Warregasche' (Warga) en Duitse schaatsen. Twee jaar later, op 13 december 1890, houdt hij wegens grote voorraad uitverkoop van Amerikaanse schaatsen.

Ben Remie

Interessante websites

Via de site van het archief in Amersfoort oude kranten te raadplegen. Voor liefhebbers van uitslagen, schaatsengeschiedenis, enz. is hier veel informatie te vinden. Zo is bijvoorbeeld sprake van een nieuwe schaats op glas.

<http://www.archiefeemland.nl>

Voor liefhebbers van schaatsencollecties:

<http://www.skatiques.com/gallery/skates>

<http://www.skatingaheadofthecurve.com/AntiqueIceSkatesNorthAmerica.html>

Voor absurde prijzen: <http://theskatinggallery.com/php/skates.php3?page=1>

Ben Remie

De Swierstra's - drie geslachten Elfstedenrijders

In 1909 werd de vereniging "De Friesche Elf Steden" opgericht. Voor die tijd waren er geen officiële Elfstedentochten. Maar uit de her en der verspreide annalen weten we dat door individuele rijders ook daarvoor al Elfstedentochten werden gereden. Dat nam zelfs een grote omvang aan in de strenge winter van 1890/91. Deze tocht werd ook gereden door Pim Mulier, die later de promotor zou worden van de op te richten Elfstedenvereniging. Maar er waren meer die het in die winter waagden, onder anderen enige telgen uit de Swierstrafamilie. We citeren uit "Elfstedentocht- De Schaatsen Scherp" van Schoustra: "Op de laatste zondag van 1890 beleefde Friesland de primeur van een Elfstedentocht, die door vrouwen

werd volbracht. Om halfzes 's morgens vertrokken toen uit Leeuwarden de zusters Lysbeth Sipkes Swierstra (37) en Akke Sipkes Swierstra (21) met hun mannen...., om tien uur 's avonds waren ze in de hoofdstad terug. Nooit eerder - zo mogen we wel aannemen - had een vrouw zich gewaagd aan het Elfstedenavontuur...". In die winter reden ook drie jongens de tocht, de elfjarige Johannes Swierstra, zijn tienjarige broertje Sijbren en een vriendje, samen met hun vader, de 37-jarige Dooitse, boer op de Froskepöllepleats aan de Houkesloot onder Sneek, een neef van bovengenoemde Lysbeth en Akke. "De âld boer" had soms "skreppen" om het jonge drietal bij te houden! Na dertien uur en een kwartier kwamen ze in Leeuwarden aan. Sjoerd, die

we hierna als schaatscrack tegenkomen, was van deze sportieve broers “it lytse broerke”, van vier en een half.

*Dooitse Swierstra
in 1910*

Onder de deelnemers van de Elfstedentocht van 1909 troffen we geen Swierstra's aan. Maar één van de deelnemers aan de Elfstedentocht van 1912 was de hierboven genoemde Sjoerd, die toen boer was in Offingawier, een man met een middelmatig postuur en een fraaie verzorgde snor. Het was de tocht waarin Coen de Koning - ook wel Coen de Geweldenaar genoemd - als winnaar uit de bus kwam, in een tijd van 11 uur en 40 minuten. De grote concurrent op deze tocht was Keizer uit Taczijl. Tot Sloten reed deze gelijk met De Koning op. Andere kanshebbers waren Jan Ferwerda en Sjoerd Swierstra. In Stavoren werden voor dit viertal dezelfde tijden genoteerd. Daarna begon De Koning uit te lopen. Swierstra lag toen vierde. Hij zou De Koning en Ferwerda niet meer inhalen, maar Keizer wist hij op de eindstreep nog te kloppen. Hij arriveerde 31 minuten na De Koning. Een handicap voor Swierstra

was geweest dat hij na Balk een tijd op een kapotte schaats had gereden en pas in Sloten de tijd nam om deze te verwisselen. Hij had toen een achterstand van zes minuten op de voorste drie opgelopen en dat verschil werd daarna steeds groter.

*Sjoerd Swierstra
circa 1960*

Bij de Elfstedentocht van 1917 was Swierstra weer van de partij. De grote concurrent was opnieuw De Koning. Op de hele tocht lag deze voor en we zien De Koning steeds meer uitlopen. Deze arriveerde om 2.53 uur in Leeuwarden en Swierstra als tweede om 3.21 uur. Swierstra voedde zich onderweg met stukjes pekelvlees, chocolade en rozijnen en verder sloeg hij veel glazen warme melk naar binnen.

Op de lijst van wedstrijdrijders van de derde Elfstedentocht, op 12 februari 1929, komen we geen Swierstra's tegen. Maar op 28 februari van dat jaar werd door enkele Leeuwarder caféhouders een alternatieve Elfstedentocht georganiseerd. Deze staat bekend als de “Tolhúster” omdat er gestart en gefinisht werd bij het Oud Tolhuis aan de Groningerstraatweg. En daar namen twee Swierstra's uit Poppingawier aan deel, Andele en zijn zuster Tjitske. Twee

Hindelooper cracks wonnen de wedstrijd, maar de 19-jarige Andela Swierstra was de derde. Zijn vader was de bovengenoemde Sijbren die als jongen van 10 jaar in de winter van 1890/91 de Elfstedentocht reed. Hij kwam slechts zes minuten na de winnaar aan. Schoustra vermeldt nog dat de prestatie van Andela zeer bijzonder was omdat hij vijf dagen daarvoor met zijn zestienjarige broer Hessel deze tocht "op eigen houtje" gereden had. Blom noemt Tjitske als eerst aankomende vrouw, maar dat stond bij de start al vast omdat zij de enige vrouw was die aan deze tocht meedeed.

Bij de Elfstedentocht van 1933 starten als deelnemers L. Swierstra, weer uit Poppingawier, een D. Swierstra (de D zal wel op Dooitse slaan) uit Schillaard en een mej. Tj. Swierstra uit Bakkeveen. De laatste is dezelfde als die van de tocht van 1929. It sil allegearre wol femylje wêze! Het schaatsersbloed zit hun blijkbaar in de genen. In de volgende twee Elfstedentochten, die van 1940 en 1941, waren geen Swierstra's als wedstrijddrijders geregistreerd. Maar in die van 1942, waarin Sietse de Groot, de slager uit Weidum, als eerste eindigde, was dat wel het geval. Toen deed de 22-jarige Pier Swierstra mee. Hij was een zoon van Sjoerd Swierstra, die bij de tochten van 1912 en 1917 een gooi naar de hoogste eer deed. Lang zat Pier in de kopgroep, tot bij Birdaard, maar dan komt hij een paar keer te vallen en wordt hij nog door enkele anderen gepasseerd. Hij komt als zesde aan, negen minuten na de Groot, na een rit van 8.53 uur.

Dus drie generaties Swierstra die verschillende Elfstedentochten reden, te beginnen met Dooitse (1853-1910) die in 1890 een

Pier Swierstra in 1989

Elfstedentocht volbracht. Daarna Sjoerd (1886-1970), een zoon van Dooitse, die in 1912 en 1917 respectievelijk als derde en tweede eindigde. Vervolgens Andele (geboren in 1909), een oomzegger van Sjoerd, die in de alternatieve Elfstedentocht in 1929 als derde eindigde. Aan latere Elfstedentochten namen wel Swierstra's deel, maar ze speelden geen prominente rol. Pas bij de tocht van 1942 was dat weer het geval, wanneer Pier (1919-1997), een zoon van Sjoerd, weer bij de eersten eindigde. Rest tenslotte nog eraan te herinneren dat de gezusters Lysbeth en Akke Swierstra als eerste vrouwelijke volbrenners van een Elfstedentocht, namelijk die van 1890, geboekstaafd staan. Chapeau!! Ook latere generaties Swierstra hebben nog wel Elfstedentochten gereden. Zoals bijvoorbeeld twee "pakesizzers" van Pier die geen startbewijs voor de tocht van 1997 konden bemachtigen en die een dag van te voren de tocht op eigen houtje hebben gereden. Ze werden door pake Pier vanuit

zijn huis telefonisch gecoached. Zo'n situatie zet je wel aan het denken. Natuurlijk is het aantal deelnemers aan een tocht aan een maximum gebonden en moet je de inschrijving beperken. Maar de belangstelling is zo groot dat je misschien moet overwegen de tocht over twee dagen te verdeelen, bijvoorbeeld de eerste dag een tocht voor alleen maar Friezen (ook buitenfriezen, waartoe ik behoor, moeten dan natuurlijk mee kunnen doen) en om het exclusief te houden een enkele hoogwaardigheidbekleder (zoals leden van het Koninklijk huis en sportieve ministers) en de volgende dag voor anderen. Toppers uit het bedrijfsleven kunnen die eerste dag ook meedoen, maar alleen tegen een zeer exclusief tarief. En deze extra bijdrage wordt natuurlijk aan een goed doel besteed, bijvoorbeeld als donatie aan het Fryske Gea. Een gedachte om eens serieus te overwegen?

Minne ledes Nieuwhof

Slijpblokken

Bart van de Peppel heeft in Kouwe Drukke 22 en 23 twee artikelen geschreven over slijpblokken. Als aanvulling hierop wil ik nader ingaan op enkele slijpblokken uit mijn verzameling.

Het zal zo'n twintig jaar geleden zijn dat Gerard Mingelen me opbelde vanuit Leiden.

Beste Anrie, ik heb een aanbod gekregen van twee slijpblokken en een elektrische slijpmachine. Voor mij is dit niet zo interessant. Iets voor jou? Maar als je komt, zorg dan dat je een aanhangwagentje mee-

Bronnen:

Anoniem. De eerste 25 jaren Friesche Elf-Stedenvereniging 1909-1934. pp. 144.

Blom, Gosse. 14 maal 11. Veertien Elfstedentochten in kort bestek. 1e Friesche Schaatsmuseum, Hindeloopen, 1985, pp. 52.

Groot, Pieter de (red.). De Elfstedentocht 1909-1986. Friese Pers Boekerij, Drachten/Leeuwarden, 1986, pp. 160.

Schoustra, Fenno, L. Elfstedentocht. De schaatsen scherp. Fenno Schoustra's Publiciteitskantoor, Leeuwarden, 1963, pp.184.

Swierstra, Tjerk E. e.a. Familieleden in Elfstedentochten. In: De familie Swierstra. Geschiedenis en stamboom, p. 23-25.

De foto's van Sjoerd Swierstra en Pier Swierstra zijn door mevr. Meyer ter beschikking gesteld.

brengt, want die slijpmachine is groot en zwaar.

Op een woensdagmiddag reed ik dus met mijn aanhangwagen naar Leiden en nadat ik Gerard had opgehaald gingen we naar het bewuste adres. Het bleek de ambachtelijke rijwielhandel van Alt te zijn in het centrum van Leiden. Na wat moeilijk gemaanoevreeer met de aanhangwagen - ik ben daar niet zo handig mee - stonden we voor de werkplaats. Daar stonden inderdaad de slijpblokken en de slijpmachine klaar voor de verkoop. Niet te koop, maar wel in het

bezit van de heer Alt, liet hij ook nog een prachtig handgesmeed uithangbord zien met daarop in prachtige letters *Hier slijpt men schaatsen al in den vorm*.

De slijpblokken waren inderdaad bijzonder, de slijpmachine niet, dus de koop was snel beklonken. Na Gerard Mingelen thuis afgezet te hebben, reed ik met de slijpblokken en een lege aanhangwagen terug naar het oosten.

Maar wat was nu het bijzondere aan deze slijpblokken? Ten eerste dat precies bekend was wanneer ze gemaakt waren en door wie. De oude heer Alt had ze zelf bedacht in de strenge winter van 1928/29. Ten tweede dat ze door hem zelfgemaakt waren: een mooi ambachtelijk stuk werk bestaande uit een zware ijzeren plaat en daarop gemonteerd drie zelf gegoten bronzen bogen met verstelbare knoppen

en openingen. Daarin kon je je schaatsen vastzetten. In die tijd dacht men nog dat je de schaatsen links en rechts moest slijpen en daarom had de heer Alt een vernuftig draaibaar mechanisme gemonteerd. Vooral die knop waaraan je moest draaien vind ik

wel grappig. Hij had hiervoor een bakelieten knop gebruikt zoals je die lang geleden op de centrale verwarming zag.

Twee exemplaren dus waarvan geen andere bestaan. Eén ervan heb ik geruild met Hajo Kedde, die later zijn hele collectie verkocht heeft aan de IJzerhandel Walco (Van der Wal) in Haarlem. Deze firma is nog steeds in het bezit van deze waardevolle collectie, die misschien ooit nog eens te koop komt.

Exemplaar nummer 2 is een zeer robuust, zelfgemaakt slijpblok. Als mensen op een tentoonstelling dit slijpblok zien denken ze allereerst dat het een blaasbalg is. Het bijzondere van dit exemplaar is dat ook hiervan de maker bekend is. In het hout staat geslagen **P. Larooy Balk**. Larooy was in de eerste helft van de 20e eeuw gediplomeerd hoefsmid in Balk. Hij stond bekend als een smid die fraaie sierhekken kon maken. Helaas heeft hij, zoals zijn kleinzoon mij vertelde, nooit schaatsen gemaakt. Ook dit exemplaar is als het ware voor de eeuwigheid gemaakt: van eikenhout met aan de onderkant een stevige stalen plaat om het slijten van het hout tegen te gaan. Zoals bekend werden deze slijpblokken in combinatie met de

grote zandstenen slijpstenen, die gemonteerd waren op slijpbokken, gebruikt.

Dit exemplaar heb ik gekocht tijdens één van de eerste bijeenkomsten van de De Poolster in 1975 in Hasselt. Een daar wonende antiquair had De Poolster uit-

genodigd en in groten getale zijn we daar toen naar toe gegaan. Hedman Bijlsma heeft daarover nog een verslagje geschreven in de toenmalige *Schaatskroniek*.

Ook in het buitenland werd geschaatst, dus werden er ook schaatsen geslepen. Daar geen robuuste, vaak zelf gemaakte slijpblokken. In het ruim honderd jaar oude boekje *How to become a skater*, New York 1904, wordt al een slijpblok van hout afgebeeld dat de voorloper is van de huidige exemplaren.

Rond 1920 kwam in Amerika en Canada een handslijper op de markt. De *Bergman Skate Sharpener*. In dit apparaatje zit een cilindervormig zandsteentje met een gleuf. Je moet wel veel kracht in je handen hebben om de veren in te drukken en zo een opening te forceren waarin het schaatsijzer kan. Of dit apparaatje een succes is geworden valt te betwijfelen, omdat het zand-

steentje vrij grof is en van polijsten al heel helemaal geen sprake kan zijn.

Het lijkt meer geschikt om sterke hand- en armspieren te ontwikkelen, iets voor body-builders?

Een suggestie tot slot. Misschien is het wel aardig om op één van de oktober-bijeenkomsten in Lelystad aan de leden te vragen bijzondere slijpblokken mee te nemen en daar een kleine uitstalling van te maken, zoals op de bijeenkomst met de schaatsblikken.

Anrie Broere

Laatste Kouwe Drukke

Zo word je door Anrie Broere gepolst of je belangstelling hebt om in de redactie van Kouwe Drukke te gaan zitten en zo moet je hem uitluiden als hoofdredacteur.

In die tussentijd heb ik Anrie leren kennen als iemand met heel veel hart voor Kouwe Drukke.

De Poolster mag blij zijn dat hij betrokken was bij alle dertig nummers. Ook zijn vrouw Barbara bedanken we voor haar directe en indirecte bijdrage. Ik weet zeker dat het bij tijden erg zwaar voor Anrie is geweest. Soms werd zodanig een "scheve schaats" gereden dat de redactieleden Minne Nieuwhof, Tom Streng en ik hem wilden, moesten en konden verzekeren van onze onvoorwaardelijke steun.

Het ga je goed Anrie!

Marianne van Zuijlen

Kouwe Drukke

Kouwe Drukke is een uitgave van de Stichting "De Poolster", verzamelkring van schaatsen en winterse objecten, en verschijnt driemaal per jaar. Misdrukken, bezorgfouten en dergelijke doorbellen naar:

Marianne van Zuijlen, tel. 0299 421097

Redactie-adres

Anrie Broere
Schaepmanstraat 5
6941 CD Didam
anriebroere@kpnplanet.nl

Redactieleden

Anrie Broere (hoofdredacteur)	tel. 0316 223081	e-mail: anriebroere@kpnplanet.nl
Martin van der Bij	tel. 033 4948901	e-mail: m.vdbij@planet.nl
Caroline van Staaveren	tel. 023 5651597	e-mail: cvstaave@quicknet.nl
Marianne van Zuijlen (beeldredactie en contactpersoon drukkerij)	tel. 0299 421097	e-mail: mvanzuijlen@xs4all.nl

Opmaak en druk

Drukkerij De Gans, Amersfoort

Bestuursleden Stichting "De Poolster"

Huub Snoep (voorzitter)	tel. 0252 688699	e-mail: sndoos@xs4all.nl
Robert Koorneef (secretaris)	tel. 0513 622436	e-mail: robertkorneef@kpnplanet.nl
Edith Wassenaar (penningmeester)	tel. 035 6024811	e-mail: t.wassenaar@hetnet.nl
Matthy van Klaveren (commissies)	tel. 0251 241492	e-mail: Matthy.Klaveren@wanadoo.nl
Anrie Broere (lid, contactpersoon KD)	tel. 0316 223081	e-mail: anriebroere@kpnplanet.nl

Ledenadministratie

Edith Wassenaar, Wiardi Beckmanstraat 36, 3762 HA Soest, tel. 035 6024811

E-mail adres Stichting De Poolster

stichting_depoo1ster@yahoo.com

Abonnement

Verzamelaars of geïnteresseerden die zich willen aansluiten worden verzocht € 23 over te maken op gironummer 4324260 t.n.v. Stichting De Poolster, Wiardi Beckmanstraat 36, 3762 HA Soest, met vermelding van abonneenaam en abonnementsgeld 2006-2007.

Kopij

Voor Kouwe Drukke nummer 31, januari 2008 moet de kopij uiterlijk vrijdag 9 november 2007 binnen zijn. Bij voorkeur per e-mail (als bijlage), handgeschreven of getypt mag ook. Kleine berichtjes kunnen ook worden doorgebeld.

Aanwijzingen voor het aanleveren van kopij zijn verkrijgbaar bij de redactie.

De artikelen in Kouwe Drukke mogen zonder schriftelijke toestemming van de auteurs niet worden gebruikt voor andere publikaties.

